

Innst. 209 L

(2015–2016)

Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen

Prop. 41 L (2015–2016)

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i universitets- og høyskoleloven (modell for styring og ledelse mv.)

Til Stortinget

Sammendrag

Regjeringen v/Kunnskapsdepartementet foreslår i proposisjonen endringer i lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven).

Etter forslaget skal lovens normalmodell for styring og ledelse ved statlige høyere utdanningsinstitusjoner være ansatt rektor og eksternt styreleder. Det vil fortsatt være anledning for styrene til å bestemme at institusjonen skal ha valgt rektor som styrets leder. Forslaget betyr at institusjoner som i dag har valgt rektor som styrets leder, kan fortsette med dette så fremt et flertall av styrets medlemmer ønsker det.

Departementet foreslår at styrets vedtak om hvorvidt rektor skal velges eller ansettes, kan treffes med alminnelig flertall.

Videre foreslås at institusjoner med ansatt rektor ikke lenger skal foreslå styreleder når institusjonene oversender forslag til eksterne styremedlemmer til departementet. Forslaget begrunnes med at departementet etter loven skal oppnevne styreleder på fritt grunnlag.

Styret kan selv vedta endringer i styrets sammensetning med alminnelig flertall. Endringen av flertallskravet er begrunnet med ønsket om å gi institusjonenes styrer mer valgfrihet.

Departementet foreslo i høringsnotatet at beslutninger om å ha et flertall av eksterne medlemmer i styret kan treffes av styret selv med alminnelig fler-

tall. Slike beslutninger krever etter gjeldende lov tilslutning fra minst to tredeler av styrets medlemmer. Begrunnelsen for dette forslaget var at departementet ville gi styrene ved institusjonene større selvbestemmelsesrett. Forslaget var også begrunnet ut fra lovtekniske hensyn, slik at beslutninger av rimelig lik karakter i størst mulig grad behandles likt. På bakgrunn av betydelig motstand i høringsrunden foreslår departementet ikke endringer i dagens lovregulering av dette.

Departementet foreslår at styrets godtgjørelse skal fastsettes av departementet, og ikke av styret selv.

Departementet fremholder at de foreslåtte endringene inngår i et bredt spekter av kvalitetsfremmende tiltak, som skal legge til rette for mer robuste fagmiljøer og utvikling av universitets- og høyskolesektoren, jf. Meld. St. 18 (2014–2015) Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren, som ble behandlet i Stortinget 11. juni 2015.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Departementet legger til grunn at eventuelle økninger i styregodtgjørelser dekkes av institusjonene innenfor de til enhver tid gjeldende økonomiske rammene. Departementet vil legge seg på et nivå som ikke vesentlig endrer institusjonenes økonomiske handlingsrom sammenliknet med dagens nivå.

Rekruttering av rektor kan medføre at institusjoner vil måtte bruke ressurser i forbindelse med prosessen, for eksempel ved innleie av eksterne rekrutteringsbyråer eller ved interne omrokking i en begrenset periode, avhengig av hvor omfattende prosessen er. Hvorvidt det brukes ressurser i forbindelse med rekruttering av rektor, og i så fall hvor mye, tiligger institusjonenes styrer å avgjøre. En slik res-

sursbruk er også en mulighet etter loven i dag, der- som styret vedtar det.

De øvrige forslagene antas ikke å ha økonomiske konsekvenser. De administrative konsekvensene av lovendringene er nærmere beskrevet i proposisjonen.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Christian Tynning Bjørnø, lederen Trond Giske, Martin Henriksen, Tone Merete Sønsterud og Marianne Aasen, fra Høyre, Henrik Asheim, Norunn Tveiten Benestad, Kent Gudmundsen og Kristin Vinje, fra Fremskrittspartiet, Lill Harriet Sandaune og Bente Thorsen, fra Kristelig Folkeparti, Anders Tyvand, fra Senterpartiet, Anne Tingelstad Wøien, fra Venstre, Iselin Nybø, og fra Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, viser til proposisjonen.

Komiteen viser til behandlingen 11. juni 2015 av Meld. St. 18 (2014–2015) Konsentrasjon for kvalitet. Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren. Der ble det foreslått en rekke tiltak og endringer i den hensikt å øke kvaliteten i sektoren. Et av disse tiltakene var å endre normalmodellen for styring og ledelse ved statlige universiteter og høyskoler. Regjeringen foreslår som en følge av dette å endre loven slik at normalmodellen skal være ansatt rektor og ekstern styreleder. Det foreslås også at styret kan vedta styringsmodell og endringer i styrets sammensetning med alminnelig flertall. Det foreslås videre i lovproposisjonen at institusjoner med ansatt rektor ikke lenger skal foreslå styreleder for departementet. Et annet forslag er at styrets godtgjørelse fastsettes av departementet.

Komiteen merker seg at endringen knyttet til valg eller ansettelse av rektor innebærer at det er anledning til å velge rektor og ha valgt rektor som styreleder der styret ønsker det. Det betyr også at de institusjoner som har valgt rektor i dag, kan fortsette med det, om styret ønsker det.

Komiteen har merket seg at høringsinstansene er delt i synet på ansatt eller valgt ledelse og på om det skal være nok med alminnelig flertall om institusjonen ønsker å endre modell.

Komiteen vil understreke at uansett valg av ledelsesmodell er god strategisk ledelse av universitetene og høyskolene av stadig større betydning. Generelle forventninger fra samfunnet, flere midler som er konkurranseutsatt, økte krav til internasjonalisering, bedre forskningskvalitet, bidrag til innovasjon og samarbeid med arbeids- og næringslivet, samt høy studiekvalitet og relevans, stiller større krav til UH-

sektoren. Det er politisk vilje til å satse på kunnskap og utdanning ved økte budsjetter til sektoren, men da bør det tas på alvor at samfunnet har forventninger og krav til hva sektoren kan levere av kvalitet innen utdanning, forskning og formidling. God ledelse er avgjørende for å klare å lykkes med dette samfunnsoppdraget, noe også produktivitetskommissjonen, som én av flere utredninger, peker på. Kommisjonen skriver: «For svak ledelse – personalmessig og strategisk – er også gjennomgangstema i fagevalueringene av norsk forskning».

Komiteen mener det er en stor utfordring for sektoren med omfattende bruk av midlertidige stillinger. Årsakene til dette er ofte sammensatte. Mange forskere opplever at det er vanskelig å bygge karriereløp, og siden faste stillinger i mange miljøer ofte ikke er hovedregelen, kan andre sektorer bli mer attraktive for dyktige forskere.

Komiteen peker på at det finnes strukturelle barrierer i universitets- og høyskolesektoren som forsterker behovet for godt lederskap. Institusjonene er underlagt tjenestemannsloven og har blant annet en særnorsk opprykksordning, kombinert med en betydelig grad av konkurranseutsatte inntekter. Dette forsterker behovet for at det jobbes systematisk med rekruttering av medarbeidere og tilleggelegging for velfungerende forskergrupper. En situasjon hvor institusjonene sliter med å rekruttere dyktige kandidater, og hvor lovende kandidater velger andre sektorer med mer forutsigbare og attraktive rammebetingelser, fører ikke til gode forsknings- og utdanningsmiljøer i sektoren.

Komiteen vil derfor fremheve god personal- og kunnskapsledelse for å bedre rekrutteringspolitikken og få ned den høye midlertidigheten i universitets- og høyskolesektoren.

Komiteen viser videre til at Tjenestemannslovsutvalget har levert sin rapport og at Kunnskapsdepartementet har mottatt en rapport om midlertidighet i universitets- og høyskolesektoren. Komiteen imøteser departementets oppfølging av disse rapportene og forventer at dette får konsekvenser for bruken av midlertidighet i sektoren.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, støtter lovendringen som gjør ansatt rektor og ekstern styreleder til hovedmodell for ledelse i denne sektoren. Det vil likevel være mulig for de styrene hvor et flertall ønsker valgt ledelse, å velge en slik modell. Valget mellom de to ulike modellene vil nå bli mer reelt, ved at styrene bestemmer ledelsesmodell ved alminnelig flertall og ikke ved to tredjedels flertall.

Flertallet vil understreke at de som ønsker å fortsette med den modellen de har i dag, ikke trenger å fatte et nytt styrevedtak.

Når det gjelder oppnevningen til styret, vil flertallet bemerke at det vil være både naturlig og klokt av departementet å konsultere institusjonen på egnet måte i forkant av oppnevningen, slik at det kan få innspill på mulige navn, både som styreleder og styremedlemmer.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, støtter forslaget om at departementet oppnevner styreleder på fritt grunnlag og uten forslag fra rektor, at styret kan endre styrets sammensetning med alminnelig flertall og at styrets godtgjørelse fastsettes av departementet.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ser fordeler og ulemper ved både valgt og ansatt ledelse, og ulike universiteter og høyskoler har da også gjort ulike vurderinger. Mange velger fortsatt rektor, andre har gått over til ansatt ledelse. I begge tilfeller er det avgjørende at ledelsen har høy kompetanse og høy legitimitet. Disse medlemmer mener det viktigste er at institusjonene selv er best i stand til å velge den ledelsesformen som passer deres lærested. Siden dagens ordning gir et godt utgangspunkt for dette, er det ingen grunn til å endre den. Selv om valgt ledelse er hovedmodell i dag, er det fullt mulig for institusjonene å gå over til ansatt ledelse dersom de ønsker det.

Disse medlemmer går derfor imot forslaget om å endre normalmodellen for styring og ledelse ved statlige universiteter og høyskoler, slik disse partiene også gikk imot en slik endring da saken ble behandlet i forbindelse med strukturen i 2015. Det er ikke kommet fram nye argumenter i høringen som tilsier at en slik endring er nødvendig. Når departementet i høringsnotatet skriver at «en ansatt rektor etter departementets syn vil ha større legitimitet sett utenfra», er det etter disse partienes syn en antakelse som er lite kunnskapsbelagt. Det er ingen grunn til å tro at ansatte rektorer øker institusjonenes legitimitet i samfunnet. Tvert imot er autonome institusjoner, som også har frihet til å velge sin ledelsesmodell, en viktig og verdifull side ved akademias samfunnsrolle.

Disse medlemmer mener loven formelt bør sidestille de to modellene i stedet for å ha en hovedmodell og en unntaksmodell. Dette vil tydeliggjøre institusjonenes autonomi og gi de ulike institusjonene mulighet til å dyrke sin egenart ut ifra egne behov og ambisjoner.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag til presiseringer i universitets- og høyskoleloven slik at loven formelt sidestiller de to alternative styringsmodellene for institusjonene.»

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener det er uklokt å gå bort fra kravet om to tredjedels flertall for å vedta tilsatt rektor og annen styresammensetning, blant annet fordi et slikt krav bidrar til stabilitet og konsensus rundt institusjonenes ledelsesstruktur.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag til presiseringer i universitets- og høyskoleloven slik at loven formelt sidestiller de to alternative styringsmodellene for institusjonene.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om endringer i universitets- og høyskoleloven
(modell for styring og ledelse mv.)

I

I lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler gjøres følgende endringer:

§ 9-3 skal lyde:

§ 9-3 *Styrets sammensetning*

(1) Styret skal ha elleve medlemmer og bestå av fire medlemmer valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling, ett medlem valgt blant de teknisk og administrativt ansatte, to medlemmer valgt blant studentene og fire eksterne medlemmer.

(2) *Departementet utpeker et av de eksterne styremedlemmene til å være styrets leder. Hvis rektor er valgt etter § 10-2, er rektor styrets leder, og trer inn i styret i stedet for ett medlem valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling.*

(3) Styret selv kan fastsette en annen styresammensetning enn fastsatt i første ledd. Slikt vedtak må treffes med tilslutning av *minst halvparten* av styrets medlemmer. Ansatte i undervisnings- og forskerstilling, teknisk og administrativt ansatte, studenter og eksterne skal være tilfredsstillende representert i styret. Ingen av disse gruppene skal ha flertall alene. § 4-4 første ledd gjelder tilsvarende.

(4) Styret selv kan fastsette at styret skal ha et flertall av eksterne medlemmer. Slikt vedtak må treffes med tilslutning av minst to tredeler av styrets medlemmer. Ansatte i undervisnings- og forskerstilling, teknisk og administrativt ansatte og studenter skal være tilfredsstillende representert i styret. § 4-4 første ledd gjelder tilsvarende.

(5) *Styreleder og styremedlemmer* har krav på en rimelig godtgjøring for vervet. *Godtgjøringen fastsettes av departementet.*

(6) Departementet kan i særlige tilfeller fastsette en annen styresammensetning eller styreordning enn bestemt i første ledd eller fastsatt etter *tredje eller fjerde ledd.*

§ 9-4 sjette ledd annet punktum oppheves. Nåværende tredje til femte punktum blir andre til fjerde punktum.

§ 10-1 skal lyde:

§ 10-1 *Rektor*

(1) *Rektor skal ansettes på åremål med mindre rektor er valgt etter § 10-2. Styret selv foretar utlysning og ansettelse av rektor. Ansettelsesprosessen skal sikre at rektor har faglig og ledelsesmessig legitimitet, og at studentene og de ansatte blir hørt. Styret bestemmer om det skal gis innstilling, og hvem som skal innstille.*

(2) *Rektor er daglig leder for institusjonens faglige og administrative virksomhet i samsvar med de rammer og pålegg som styret fastsetter.*

(3) *Rektor er sekretær for styret og skal i samråd med styrets leder forberede og gi tilråding i de sakene som legges frem for styret. Rektor har rett til å delta i møter i alle institusjonens styrer, råd og utvalg.*

(4) *Rektor er ansvarlig for iverksetting av styrets vedtak, og for at disponering av ressurser og eiendom skjer i samsvar med de vedtak som er truffet av styret.*

(5) *Rektor skal på styrets vegne påse at den samlede økonomi- og formuesforvaltning skjer i samsvar med departementets generelle bestemmelser om øko-*

nomiforvaltningen og forutsetninger for tildeling av bevilgninger.

(6) *Rektor utarbeider og legger frem for styret budsjettforslag og årsregnskap og holder styret løpende orientert om regnskapets stilling i forhold til budsjettet og andre forhold av betydning for institusjonens virksomhet.*

§ 10-2 overskriften og første ledd skal lyde:

§ 10-2 *Valgt rektor*

(1) *Rektor kan utpekes ved valg dersom styret fatter vedtak om dette. Slikt vedtak må treffes med tilslutning av minst halvparten av styrets medlemmer. Både institusjonens ansatte og eksterne kandidater er valgbare som rektor. Styret kan fastsette nærmere regler om nominasjon av eksterne kandidater. Hvis rektor er valgt, gjelder følgende om rektor:*

- a) *Rektor er styrets leder. Rektor har på styrets vegne det overordnede ansvar for og ledelse av institusjonens virksomhet og fører tilsyn med denne. Rektor, og i dennes sted prorektor, har rett til å delta i møter i alle institusjonens styrer og utvalg.*
- b) *Rektor avgjør saker i det omfang disse ikke kan utsettes til styret kan komme sammen i møte. Rektor kan også gis fullmakt til å avgjøre løpende saker som bør avgjøres før det neste styremøte, og som ikke kan anses som viktige nok til at ekstraordinært møte innkalles. I sak om avskjed eller suspensjon kan rektor bare beslutte kortvarig suspensjon i tjenesten i påvente av styrets behandling.*

§ 10-3 første ledd skal lyde:

(1) *Dersom styret har vedtatt at rektor skal velges etter § 10-2 første ledd, skal det ved hver institusjon være en administrerende direktør.*

§ 10-4 oppheves. Nåværende § 10-5 blir § 10-4.

§ 11-1 sjette ledd skal lyde:

(6) *Hvis styret ansetter i annen administrativ lederstilling enn nevnt i tredje ledd, skal dette skje på grunnlag av innstilling fra rektor, eller administrerende direktør hvis rektor er valgt etter § 10-2.*

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

Oslo, i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, den 15. mars 2016

Trond Giske
leder

Marianne Aasen
ordfører

